

समुद्रतटे एकः दिवसः

0224CH01

उपरितनं चित्रं पश्यन्तु। अधोदत्तानि वस्तूनि गणयित्वा संख्यां लिखन्तु।

नारिकेलानि

नौकाः

बालाः

नारङ्गफलानि

भवन्तः तानि वस्तूनि कथं गणितवन्तः? किं भवन्तः तानि एकैकं गणितवन्तः? अथवा गुच्छेषु समूहेषु वा गणितवन्तः?

बालैः सह चर्चा कुर्वन्तु यत् ते कदापि समुद्रतीरं नदीतटं वा दृष्टवन्तः गतवन्तः वा इति। पृच्छन्तु च तान् यत् प्रायः तत्र के जन्तवः वृक्षाः च दृश्यन्ते? एवं च तान् समूहेषु गणयितुं प्रेरयन्तु।

एहि करवाम

क. चित्रे दर्शितान् आपणान् दृष्ट्वा रिक्तस्थानानि पूरयन्तु।

- शङ्खानां _____ कण्ठहाराः सन्ति, प्रत्येकं कण्ठहारे 10 शंखाः सन्ति ।
- वायुगोलानां _____ समूहाः सन्ति, प्रत्येकं समूहे _____ वायुगोलः एवं _____ वायुगोलौ पृथक् स्तः।
- कदलीफलानां _____ गुच्छाः सन्ति। प्रत्येकं गुच्छे _____ कदलीफलानि सन्ति। _____ कदलीफलानि च पृथक् सन्ति ।

ख. सुरभिः कतिचन समुद्रशंखान् संगृहीतवती। सा कङ्कणानां कण्ठहाराणां च निर्माणे स्वमातुः साहाय्यं कर्तुम् इच्छति।

ग. सुरभिः कङ्कणनिर्माणार्थं शङ्खानां _____ समूहान् कृतवती। प्रत्येकं समूहे _____ शङ्खाः सन्ति।

घ. तस्याः माता कण्ठहारनिर्माणार्थं शङ्खानां _____ समूहान् कृतवती। प्रत्येकं समूहे _____ शङ्खाः सन्ति।

जिह्वाविवर्तकं वाक्यं
वक्तुं प्रयतन्तु।

“समुद्रे समुद्भवन्ति शङ्खाः,
शङ्खाभिः सृज्यन्ते स्रजः।”

एहि चिन्तयाम

यानि वस्तूनि दशानां समूहेषु आगच्छन्ति तेषां सूचीं निर्मान्तु।

क. _____ ख. _____ ग. _____

स्वादिष्टानि विकृतानि !

मनोजः आधानिकासु व्यवस्थापितानां विकृतानां विक्रये स्वपितुः साहाय्यं कुर्वन् अस्ति।

एकस्याम् आधानिकायां _____ विकृतानि सन्ति।

मिलित्वा कति विकृतानि सन्ति? _____

अधुना विक्रयणार्थं सर्वाणि चिकूः ट्रेषु स्थापयितुं मनोजस्य साहाय्यं कुर्वन्तु।

क. 25 विकृतानि   : दशविकृतानाम् _____ आधानिकाः, _____ पृथक् विकृतानि च।

ख. 43 विकृतानि   : दशविकृतानाम् _____ आधानिकाः, _____ पृथक् विकृतानि च।

ग. 35 विकृतानि   : दशविकृतानाम् _____ आधानिकाः, _____ पृथक् विकृतानि च।

घ. 58 विकृतानि   : दशविकृतानाम् _____ आधानिकाः, _____ पृथक् विकृतानि च।

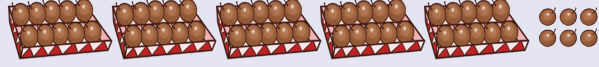

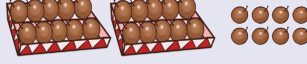

एहि मेलयाम

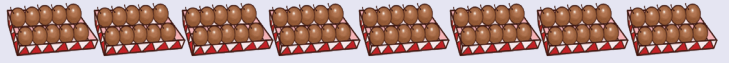
क. 80 विकृतानि

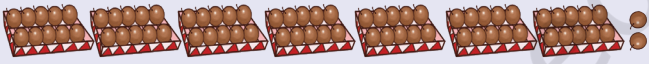
ख. 72 विकृतानि

ग. 56 विकृतानि

घ. 28 विकृतानि

खण्डिकाभिः पट्टिकाभिः च आनन्दः

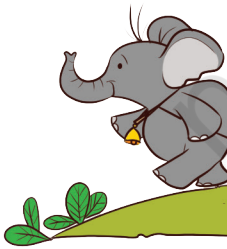

मम खण्डिकादण्डं
पश्यन्तु।

अस्मिन् खण्डिकादण्डे कति खण्डिकाः सन्ति इति भवन्तः वक्तुं शक्नुवन्ति वा ?

1 खण्डिकादण्डः = _____ खण्डिकाः।

मम दश पट्टिकाः
पश्यन्तु।

अस्यां पट्टिकायां कति घटकाः सन्ति इति वक्तुं शक्नुवन्ति वा ?

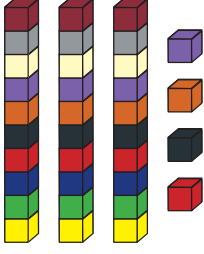
1 दशपट्टिका = _____ घटकाः

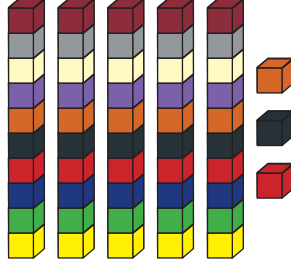

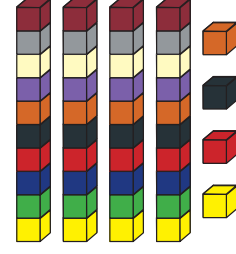
एहि करवाम

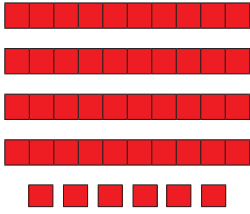
3 खण्डिकादण्डा: 4
खण्डिका: च आहत्य
34 खण्डिका:

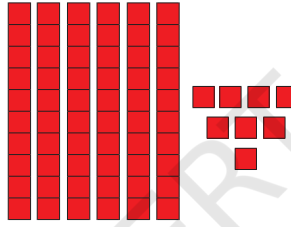
खण्डिकादण्डा:
खण्डिका: च आहत्य
खण्डिका:

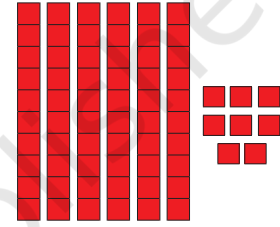
खण्डिकादण्डा:
खण्डिका: च आहत्य
खण्डिका:

दशपट्टिका:
घटका: च आहत्य
घटका:

दशपट्टिका:
घटका: च आहत्य
घटका:

दशपट्टिका: घटका:
च आहत्य घटका:

अधोदत्तां सारणीं पूरयन्तु।

आहत्य खण्डिका: / घटका:	दशपट्टिका:	घटका:
24	2	4
36		
72		
69		
46		

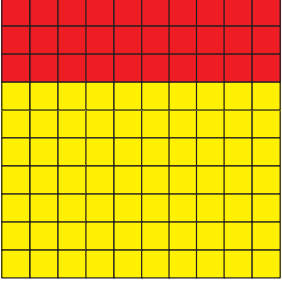
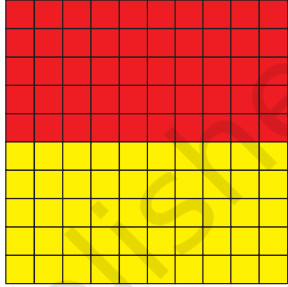
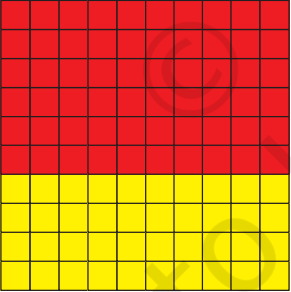
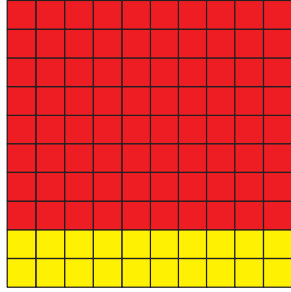
बालेषु सङ्ख्याज्ञानस्य विकासाय शलाकानां शलाकाबन्धानां तत्सदृशसामग्र्याः वा उपयोगं कुर्वन्तु।

एहि 100 निर्माण !

पश्यन्तु ! अहं
10 पट्टिकाः
एकत्रीकृतवान्।

अत्र आहत्य 100
घटकाः सन्ति
सन्ति ।

 <p>70 पीत-घटकाः 30 रक्त-घटकाः च । 7 पीताः दशपट्टिकाः 3 रक्ताः दशपट्टिकाः च । आहत्य 100 घटकाः 10 दशपट्टिकाः च ।</p>	 <p>___ पीत-घटकाः ___ रक्त-घटकाः च । ___ पीताः दशपट्टिकाः ___ रक्ताः दशपट्टिकाः च । आहत्य ___ घटकाः ___ दशपट्टिकाः च ।</p>
 <p>___ पीत-घटकाः ___ रक्त-घटकाः च । ___ पीताः दशपट्टिकाः ___ रक्ताः दशपट्टिकाः च । आहत्य ___ घटकाः ___ दशपट्टिकाः च ।</p>	 <p>___ पीत-घटकाः ___ रक्त-घटकाः च । ___ पीताः दशपट्टिकाः ___ रक्ताः दशपट्टिकाः च । आहत्य ___ घटकाः ___ दशपट्टिकाः च ।</p>

दशपट्टिकानाम् अन्येषां केषाञ्चन संयोजनानां विषये चर्चा कुर्वन्तु यानि च मिलित्वा 100
घटकजालं निर्मान्ति ।

एहि, 100 निर्माम !

5 - 6 वा बालकानां समूहेषु क्रीडाम। एकः सदस्यः कोषाध्यक्षः भविष्यति। प्रत्येकं दलस्य सदस्यः पासाद्वयं क्षेप्यति तदनुगुणं च एककान् कोषाध्यक्षतः ग्रहीष्यति। यदापि आहत्य १० एककाः अधिकाः वा एककाः भविष्यन्ति तदा ते दशैककानां स्थाने कोषाध्यक्षतः एकां दशपट्टिकां स्वीकरिष्यन्ति। तथा च 10 दशपट्टिकानां संग्रहे जाते 100 एककजालं भविष्यति। राजमाषाणां कङ्कणानां चणकेत्यादीनां वस्तूनाम् अपि प्रयोगः एकक-रूपेण कर्तुं शक्यते।

पत्रकैः गणना

दशकस्य कृते एककस्य कृते च भिन्नपत्रकाणाम् उपयोगं कर्तुं बालकान् प्रेरयन्तु।

आगच्छन्तु विचारयाम

अधोलिखितानि रिक्तस्थानानि पूरयन्तु।

3 दशकाः

1 एककः

$$= 30 + 1 \text{ or}$$

द	ए
3	1

अतः आहत्य 31 शंखाः सन्ति।

___ दशकाः

___ एककः

$$= \square + \square \text{ or}$$

द	ए

___ दशका

___ एककः

$$= \square + \square \text{ or}$$

द	ए

___ दशका

___ एककः

$$= \square + \square \text{ or}$$

द	ए

दश (▲) एक (●) च पत्तकानि आकृष्य रिक्तस्थानानि पूरयन्तु।

___ दशका ___ एककः

$$= 90 + 3 \text{ or}$$

द	ए

___ दशका ___ एककः

$$= \square + \square \text{ or}$$

द	ए
7	5

___ tens ___ एककः

$$= \square + \square \text{ or}$$

द	ए
2	9

एहि, क्रीडाम

संख्या: निर्माम

बाला: विविधानि पत्राणि दशकानि एककानि वा उपयुज्य सङ्ख्या: निर्मार्तुं शक्नुवन्ति ।
शिक्षक: एकां सङ्ख्यां वदति, यथा 52 । तदा 50, 2 इति सङ्ख्यापत्रयुक्तौ बालकौ एकत्र
आगत्य अधोदर्शितानुसारं 52 सङ्ख्यां निर्मास्यन्ति । एवमेव एषा क्रीडा अन्यसङ्ख्यानां
विषये अनुवर्तते यथा- 27

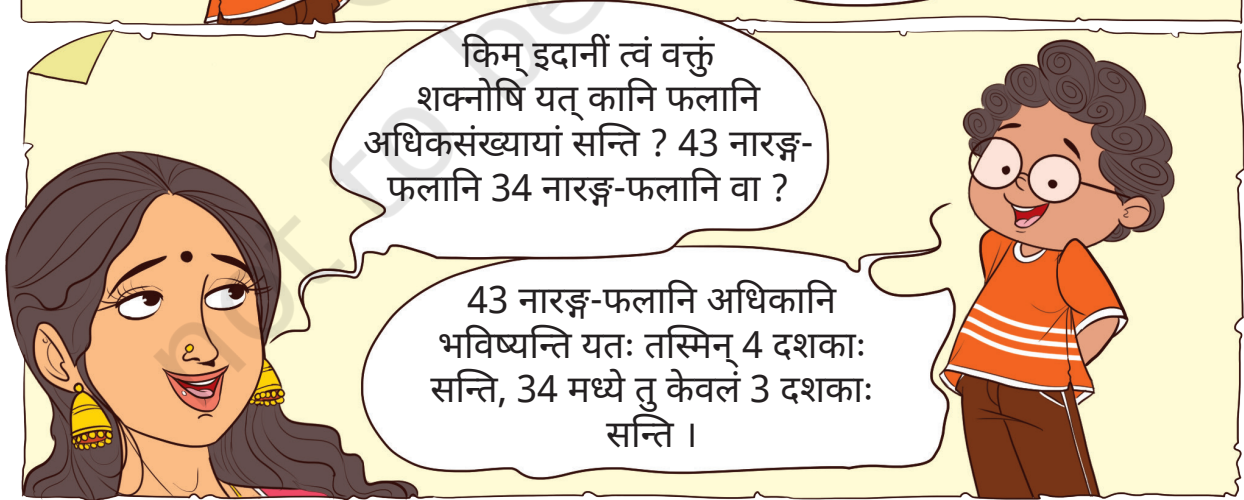
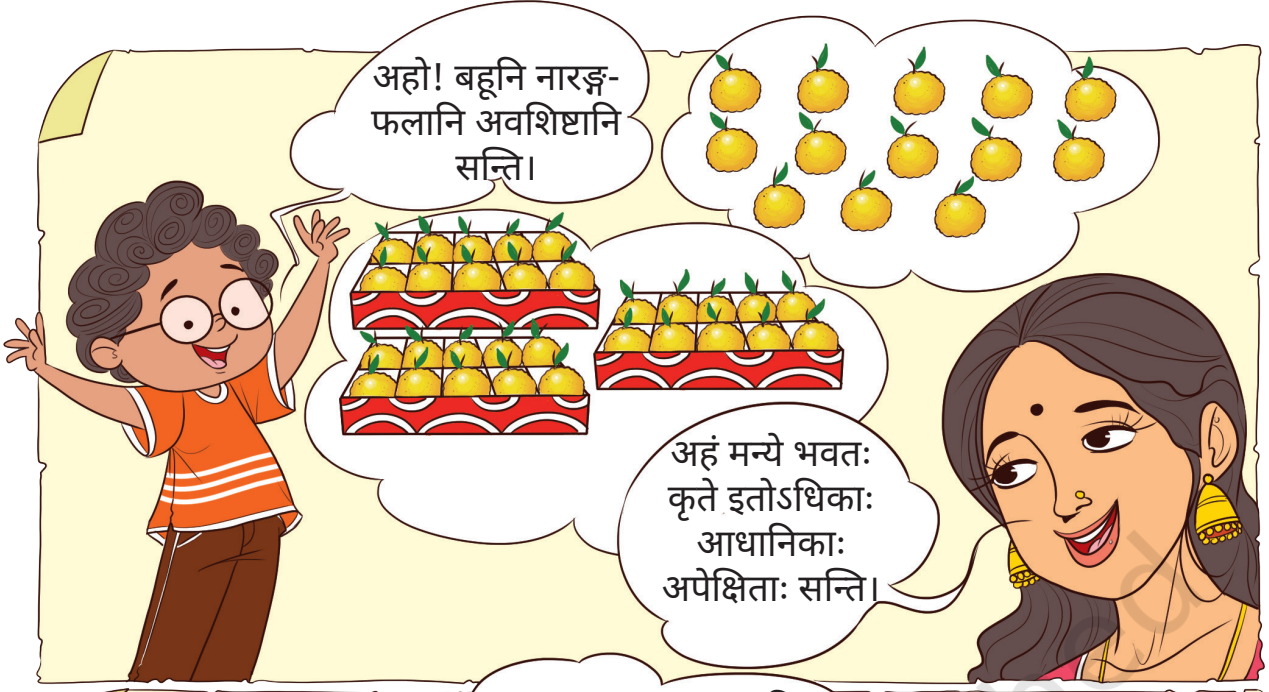
नारङ्ग-फलानां आधानिका

दशकेषु एककेषु च संख्या: पुनःसमूहीकरणाय बालानां कृते अभ्यासार्थं पर्याप्तः अवसरः दातव्यः । उदाहरणार्थं 73 इति संख्या 70+3, अथवा 7 दशकैः 3 एककैः च निर्मिता भवति । एवं बाला: अङ्कद्वयस्य सङ्ख्यानां कृते स्वकीयानि कार्यपत्रकाणि निर्मातुं ।

73	70 + 3	द	ए
		7	3

कानि न्यूनानि? 27 नारङ्ग-फलानि उत 72 नारङ्ग-फलानि? किमर्थम् ?

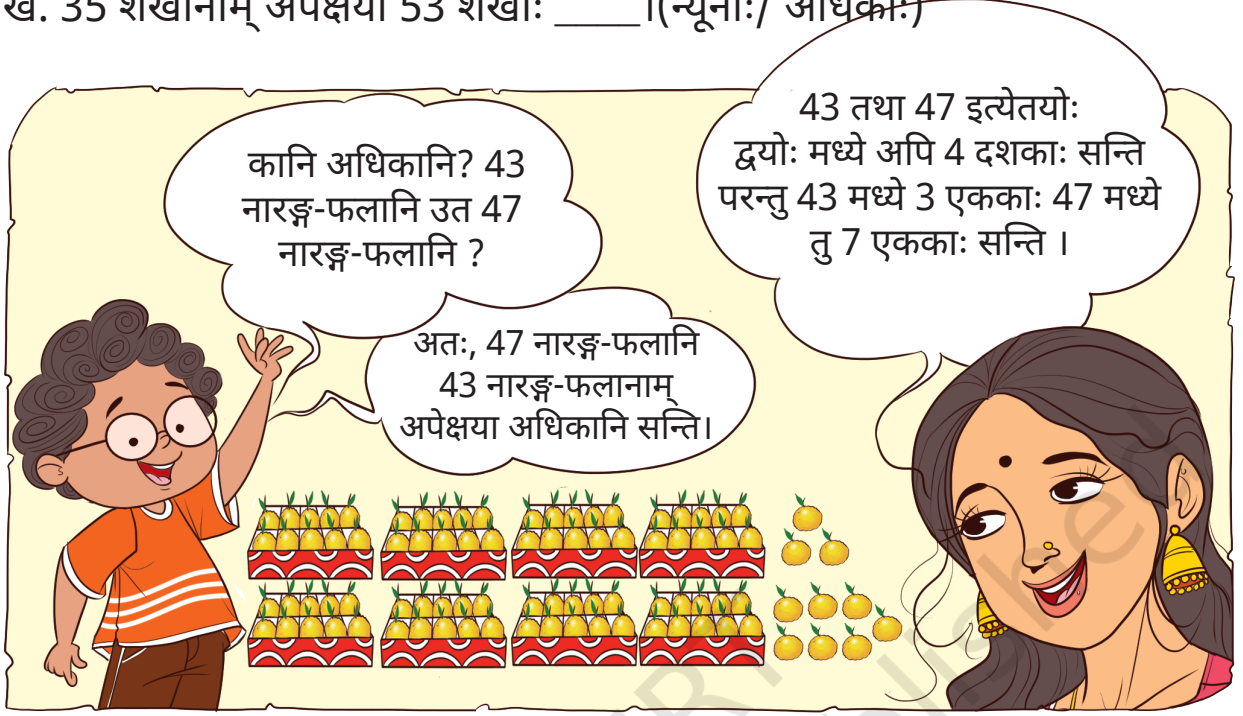

समुचित-पदं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयन्तु।

क. 67 विकृतानि 76 विकृतानाम् अपेक्षया _____ । (न्यूनानि/ अधिकानि)

ख. 35 शंखानाम् अपेक्षया 53 शंखाः _____ । (न्यूनाः/ अधिकाः)

एहि करवाम

रिक्तस्थानानि पूरयन्तु।

क. 29 इति 20 तः अधिकम् ।

ख. _____ 41 तः न्यूनम् अस्ति ।

ग. _____ 76 तः न्यूनम् अस्ति ।

घ. 49 इति _____ इत्यस्मात् अधिकम् अस्ति ।

ङ. 25 इति _____ इत्यस्मात् न्यूनम् अस्ति । च. _____ इति 2 इत्यस्मात् न्यूनम् अस्ति ।

छ. 36 इति _____ इत्यस्मात् अधिकम् अस्ति । ज. _____ इति _____ इत्यस्मात् अधिकम् अस्ति ।

बालकैः सह तासां परिस्थितीनां चर्चा कुर्वन्तु यत्र ते द्वयोः परिमाणयोः तुलना करणीया आपतति। अपि च प्रस्तरखण्डानां बीज-इत्यादीनां मूर्तवस्तूनां समूहद्वयं कर्तुम् एवं च कस्मिन् समूहे अधिकानि वस्तूनि सन्ति इति अनुमानं कर्तुं बालान् वदन्तु। ततः ते वस्तूनां गणनया स्वस्य अनुमानं सत्यापयन्तु।

एहि, क्रीडाम

स्फोरक-पत्र-क्रीडा

क. 0 तः 9 पर्यन्तं संख्यानां स्फोरकपत्राणि निर्मान्तु । अधोनिर्देशानुसारं पत्राणि दशकस्थाने एककस्थाने च समुचितरूपेण स्थापयित्वा इष्टसङ्ख्यां निर्मान्तु ।

- 50 तः अधिका संख्या ।
- 30 तः न्यूना संख्या ।
- 47 तः 59 इत्यनयोः मध्ये स्थिता काचित् सङ्ख्या ।
- भवन्तः अङ्कद्वयोपेतां लघुतमां च कां सङ्ख्यां निर्मातुं शक्नुवन्ति?
- भवन्तः अङ्कद्वयोपेतां बृहत्तमां च कां सङ्ख्यां निर्मातुम् अर्हन्ति? कथं वक्तुं शक्नुवन्ति यत् सा संख्या एव बृहत्तमा इति?

ख. यत्किमपि स्फोरकपत्रद्वयं चित्वा अङ्कद्वयोपेतसङ्ख्यां निर्मान्तु । अधुना तयोः अङ्कयोः स्थान-परिवर्तनं कृत्वा अन्यां सङ्ख्यां प्राप्नुवन्तु । एषा सङ्ख्या पूर्वतनसङ्ख्यायाः अपेक्षया बृहत्तरा लघुतरा वा इति चिन्तयन्तु । तानि एव अङ्कानि उपयुज्य भवन्तः कथं बृहत्तमां संख्यां प्राप्स्यन्ति ?

दशकाः	एककाः	दशकाः	एककाः
3	5	5	3

मार्ग निर्मान्तु

बृहत्तमसङ्ख्यातः लघुतमसङ्ख्यां प्राप्तुं मार्गं निर्मान्तु। किन्तु मार्गः प्रत्येकं प्रकोष्ठे एकवारमेव गच्छेत्।

65			73
	92		
	53		
20		32	

34			53	
	91			76
	14			11
				19
23				

			51	
58				
			63	43
75			86	
29				34

संख्याक्रीडा - अहं कः अस्मि ?

- क. अहम् अङ्कद्वयोपेता बृहत्तमा सङ्ख्या अस्मि।
- ख. अहम् अङ्कद्वयोपेता बृहत्तमा संख्या अस्मि। यत्र कस्यापि अङ्कस्य पुनरावृत्तिः न भवति।
- ग. अहम् अङ्कद्वयोपेता लघुतमा सङ्ख्या अस्मि।
- घ. अहम् अङ्कद्वयोपेता लघुतमा सङ्ख्या अस्मि। मम अङ्कानि पुनरावर्तन्ते।
- ङ. दशकस्थाने 3 अङ्केन अहं लघुतमा अङ्कद्वयोपेता सङ्ख्या अस्मि।
- च. एककस्थाने 2 अङ्केन अहं बृहत्तमा अङ्कद्वयोपेता सङ्ख्या अस्मि।

भवन्तः अपि एतादृशान् स्वीयान् कांश्चन प्रश्नान् निर्मान्तु।

वल्लम् कली

केरलदेशे 'ओणम्' नाम पर्व आचर्यते, यत्र 'वल्लम् कली' नाम नौकाक्रीडा अपि आयोज्यते। क्रीडायाः समाप्तिः प्रायः अभवत् । चित्रं दृष्ट्वा प्रत्येकं नौकायाः स्थितिं वदन्तु।

क. कस्य वर्णस्य नौका प्रथमम् स्थानं प्राप्तुं शक्नोति ?

_____

ख. कस्य वर्णस्य नौका तृतीयं स्थानं प्राप्तुं शक्नोति ?

_____

ग. नीला हरिता च नौका कस्मिन् स्थाने स्तः ?

_____

घ. चित्रस्य आधारेण पाटलनौकायाः नारङ्गनौकायाः च स्थितिं लिखन्तु।

_____

अधोलिखिते पञ्चाङ्गे अगस्तमासं पश्यन्तु।

रविवासरः	सोमवासरः	मङ्गलवासरः	बुधवासरः	गुरुवासरः	शुक्रवासरः	शनिवासरः
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15 स्वतन्त्रता-दिवसः	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29 ओणम्	30 रक्षाबन्धनम्	31		

"2023 तमस्य वर्षस्य दिनदर्शिका एषा।

अधोदत्ताम् अगस्तमासस्य दिनदर्शिकां दृष्ट्वा उत्तराणि लिखन्तु

क. मासस्य कस्मिन् दिनाङ्के ओणम-उत्सवः भविष्यति ?

ख. स्वतन्त्रता-दिवसः कदा आचर्यते ?

ग. रक्षाबन्धनम् अस्य मासस्य बुधवासरे अस्ति।

भवतां मित्रेषु यः कोऽपि अगस्तमासे जन्मदिनम् आचरितवान् वा इति विचारयन्तु।
अस्ति चेत् दिनदर्शिकायाम् अङ्कयन्तु।

क्रीडक-संख्या १७

यः 17 इति संख्यायुक्तं
युतकं धरन् क्रीडकः उत्तमं
क्रीडति।

सः आर्यः। मम प्रियः
क्रीडकः।

छात्रैः सह अन्येषां विविधस्थानानां विषये चर्चा कुर्वन्तु यत्र ते संख्याः नामरूपेण क्रमरूपेण वा द्रष्टुं
शक्नुवन्ति। यथा - गृहसङ्ख्या, स्तम्भसङ्ख्या, क्रमसङ्ख्या, बसयानसङ्ख्या, रेलसङ्ख्या
इत्यादयः। छात्रान् बोधयन्तु यत् अद्य विश्वे सर्वत्र 0, 1 तः 9 पर्यन्तम् यान् अङ्कान् उपयुज्य
सुन्दरतया वयं संख्याः लिखामः, ते अङ्काः भारते एव उत्पन्नाः इति ।

